

ROBERT ADAM

PŘÍRUČKA K MORFOLOGII ČEŠTINY

VÝKLAD A CVIČENÍ
S ŘEŠENÍMI

KAROLINUM

Příručka k morfologii češtiny

Výklad a cvičení s řešenými

Robert Adam

Recenzovali:

PhDr. Jasňa Pacovská, CSc.

PhDr. Vojtěch Veselý, Ph.D.

**Národní
plán
obnovy**

**Financováno
Evropskou unií**
NextGenerationEU

MSMT
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Publikace byla vydána za podpory Ministerstva školství, mládeže
a tělovýchovy a Národního plánu obnovy v rámci projektu
Transformace pro VŠ na UK (reg. č. NPO_UK_MSMT-16602/2022).

Vydala Univerzita Karlova
Nakladatelství Karolinum
Praha 2022
Redakce Petra Bilková
Grafická úprava Jan Šerých
Sazba Nakladatelství Karolinum
Třetí vydání

© Univerzita Karlova, 2022

© Robert Adam, 2022

ISBN 978-80-246-5211-5

ISBN 978-80-246-5258-0 (online : pdf)

Univerzita Karlova
Nakladatelství Karolinum

www.karolinum.cz
ebooks@karolinum.cz

OBSAH

Úvodní slovo ---- 7

1. PŘEDMĚT A MÍSTO MORFOLOGIE ---- 9

2. FORMÁLNÍ TVAROSLOVÍ, MORFEMATIKA A MORFONOLOGIE – ZÁKLADNÍ POJMY ---- 13

3. MORFOLOGICKÉ KATEGORIE ---- 17

3.1 Jmenné morfologické kategorie ---- 19

3.1.1 Pád ---- 19

3.1.2 Číslo ---- 22

3.1.3 Jmenný rod ---- 24

Cvičení a řešení ---- 28

3.2 Slovesné morfologické kategorie ---- 32

3.2.1 Osoba a číslo ---- 32

3.2.2 Způsob ---- 33

3.2.3 Čas ---- 35

3.2.4 Vid ---- 37

3.2.5 Slovesný rod ---- 38

3.2.6 Jmenný rod ---- 40

Cvičení a řešení ---- 41

4. SLOVNÍ DRUHY ---- 45

4.1 Sémantické kritérium ---- 46

4.2 Syntaktické kritérium ---- 47

4.3 Morfologické kritérium ---- 47

4.4 Slovnědruhová teorie Miroslava Komárka ---- 48

Cvičení a řešení ---- 50

4.5 Neohebné slovní druhy ---- 54

4.5.1 Předložky ---- 54

4.5.2 Spojky ---- 55

4.5.3 Částice ----	55
4.5.4 Citoslovce ----	56
4.5.5 Příslovce ----	57
Cvičení a řešení ----	59
4.6 Jmenné slovní druhy ----	64
4.6.1 Substantiva ----	64
4.6.2 Adjektiva ----	64
4.6.3 Zájmena, deiktická slova ----	67
4.6.4 Číslovky ----	69
Cvičení a řešení ----	71
4.7 Slovesa ----	76
4.7.1 Slovesné paradigma ----	76
5. FORMÁLNĚMORFOLOGICKÝ SYSTÉM ----	79
5.1 Deklinační typy ----	80
5.2 Konjugační typy ----	81
Cvičení a řešení ----	83
5.3 Variantnost flexe ----	85
5.4 Změny v oblasti flexe ----	86
Příklady úloh vztažených k textu a řešení ----	89
Literatura ----	93

ÚVODNÍ SLOVO

Tato vysokoškolská učebnice je určena posluchačům bakalářského stupně studia bohemistiky; primárně byla koncipována pro potřeby povinné přednášky z morfologie, která je součástí studijního plánu bakalářského oboru český jazyk a literatura na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy.

Učebnice vychází do značné míry z tradičního pojetí morfologie češtiny, tak jak je obsaženo v běžně dostupných mluvnicích a kompendiích, jakými jsou zejména *Mluvnice češtiny 2* (MČ 2), *Encyklopedický slovník češtiny* (ESČ), *Příruční mluvnice češtiny* (PMČ) a *Čeština – řeč a jazyk* (ČŘJ). Na tyto publikace při parafrázování jejich výkladů obvykle výslovně neodkazuje. (Na některých místech se však od obvyklého pojetí odchyluje.)

Obsahem příručky je víceméně ucelený popis funkčního tvarosloví současné (zejména spisovné) češtiny. Zvláště pojednává o morfologických kategoriích (nejprve jmenných, pak slovesných) a o slovních druzích (neohebných, jmenných a nakonec o slovesech). Formální morfologii se věnuje jen obecně, neuvádí paradigmata jednotlivých ohýbacích typů ani popisy nepravidelností ve flexi; nejpodrobnější popis formálního tvarosloví současné spisovné češtiny podává Štícha a kol. (2013). V návaznosti na výklady v Gramatických rozborech češtiny (Adam a kol. 2017) volí tato příručka v oblasti morfologických kategorií spíše formální než sémantický přístup.

1. PŘEDMĚT A MÍSTO MORFOLOGIE